

VÄGVAL FÖR VÄGLEDNING

– OM STUDIE- OCH YRKESVÄGLEDNINGEN I VÄSTSVERIGE

TILLSAMMANS GÖR VI VÄSTSVERIGE STARKARE

VÄSTSVENSKA
HANDELSKAMMAREN

UNGDOMARNA

70%

har INTE fått tillräcklig information i skolan
om hur arbetsmarknaden fungerar

40%

vet INTE vilka yrken som det kommer behövas
mer eller mindre av i framtiden

FÖRETAGEN

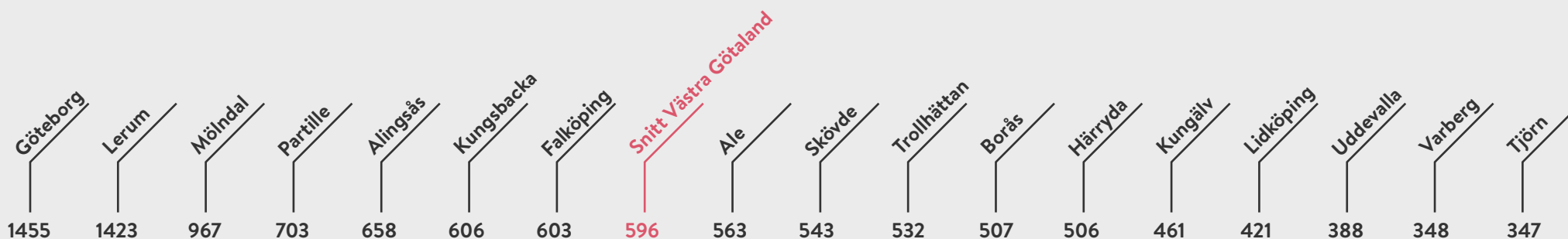
90%

tror att ökad samverkan med skolan skulle
lindra kompetensbristen

60%

är själva intresserade av att samverka mer
med skolan

ANTALET ELEVER (ÅK 7-9) PER STUDIE OCH YRKESVÄGLEDARE

Undersökningen grundar sig på intervjuer med 65 högstadierektorer (50 kommunala skolor, 15 friskolor) i 17 västsvenska kommuner; Göteborg, Kungälv, Härryda, Lerum, Varberg, Partille, Mölndal, Ale, Alingsås, Kungälv, Tjörn, Borås, Skövde, Uddevalla, Trollhättan, Lidköping, Falköping. Intervjuerna genomfördes av HandelsConsulting mellan den 15 december 2017 och 5 februari 2018. Därtill har politiska mål- och inriktningsdokument, budgetar och verksamhetsplaner för utbildnings- och skolnämnderna i samma kommuner granskats av Västsvenska Handelskammaren.

INLEDNING

Skolans syfte i samhället är att utbilda ungdomar till demokratiska medborgare, att förmedla kunskap och förmågor, så att de kan försörja sig senare i livet. Men när elever inte vet vad som efterfrågas på arbetsmarknaden blir vägen till arbetslivet snårig. Konsekvenserna av fel studieval och avhopp blir kostsamma för både individen och samhället. Med denna undersökning vill vi lyfta vikten av en bättre fungerande studie- och yrkesvägledning i Västsverige och ge konkreta förslag för hur vi kan nå dit.

ALLT SÄMRE MATCHNING PÅ ARBETSMARKNADEN

Det senaste året har Konjunkturinstitutet, Riksrevisionen och Arbetsförmedlingen larmat för att matchningen mellan arbetsökande och lediga jobb blir allt sämre. Kompetensbristen är nu så allvarlig att många verksamheter tvingas tacka nej

till uppdrag, vilket hämmar tillväxten. Samtidigt påverkas många branscher av digitaliseringen där helt nya arbetsfält växer fram. Att unga och arbetssökande får insyn i hur arbetsmarknaden fungerar och vilka möjligheter som står till buds har aldrig varit viktigare.

UNGA SAKNAR JOBBKUNSKAP

Därför är det oroväckande att nära hälften av 15-24 åringarna inte anser sig ha koll på vilka jobb som det kommer behövas mer eller mindre av i framtiden och att 70 procent tycker att de inte har fått tillräcklig information om hur arbetsmarknaden fungerar. Brist på riktning för studierna påverkar motivationen och skapar oro inför framtiden. Enligt Skolverket byter mer än var tionde gymnasieelev program och var tredje av dessa klarar inte av att fullfölja sin utbildning under utsatt tid.

OMÖJLIG UPPGIFT FÖR ENSAM STUDIE- OCH YRKESVÄGLEDARE

Unga behöver få bättre insyn i hur arbetsmarknaden fungerar och var jobben finns, för det spelar studie- och yrkesvägledningen en avgörande roll. Att varje elev ska ha rätt förutsättningar för att göra välgrundade val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning är hela skolans ansvar, men ofta landar det på en studie- och yrkesvägledare som ska vägleda över femhundra elever. Kvaliteten på vägledningen faller då på sin egen orimlighet.

KARTLÄGGNING I VÄSTSVERIGE

En av Västsvenska Handelskammarens viktigaste uppgifter är att skapa goda förutsättningar för näringslivets kompetensförsörjning. Ungas okunskap om arbetsmarknaden ser vi allvarligt på och det är

bakgrunden till denna undersökning. Hur fungerar studie- och yrkesvägledningen i Västsverige? Vilka är utmaningarna? Hur kan den bli bättre? Den 1 juli återinförs obligatorisk prao för elever i årskurs 8 och 9. Är det rätt väg att för att öka ungas kunskap om arbetsmarknaden?

Vi har intervjuat 65 högstadierektorer och granskat den politiska styrningen i 17 västsvenska kommuner. I den här undersökningen kan du läsa om resultaten och våra rekommendationer för att skapa en bättre studie- och yrkesvägledning.

Trevlig läsning!

Åsa Vikner
Rapportförfattare &
ansvarig kompetensförsörjning
Johan Trouvé, Vd

VARANNAN KOMMUN SAKNAR MÅLSÄTTNING OCH STRATEGI FÖR STUDIE- OCH YRKESVÄGLEDNINGEN

Ställs lokala krav för studie- och yrkesvägledningen (SYV) på grundskolan i de politiska styrdokumenterna?

JA

Varberg
Uddevalla
Kungsbacka

NEJ

Alingsås
Kungälv
Partille
Tjörn
Borås
Skövde
Falköping
Härryda

KNAPPHÄNDIGT

Göteborg
Lerum
Lidköping
Trollhättan
Ale
Mölnadal

FÅ KRAV SKAPAR OTYDLIGHET KRING UPPDRAGET

1AV3

rektorer har inga krav på sig från huvudmannen för arbetet med studie- och yrkesvägledningen

1AV5

rektorer avrapporterar inte arbetet med studie- och yrkesvägledningen till någon eller har inte kännedom om det rapporteras

ENLIGT NATIONELLA STYRDOKUMENT SKA...

- Varje elev ska ha förutsättningar för att göra välgrundade val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning och det ska ske genom nära samverkan mellan rektorer, lärare och studie- och yrkesvägledare och arbetsliv och närsamhälle.
- Rektorn har det övergripande ansvaret för det arbetet och för att organisera samverkan.

Läs mer i appendix.

STYRNINGEN

Vi har undersökt vilka krav som ställs för studie- och yrkesvägledningen (SYV) i grundskolan, i politiska styrdokument för 17 västsvenska kommuner, från 2015 och framåt. De undersökta kommunerna tillhör de mest befolkningstäta och utgör strategiskt viktiga nav för Västsverige.

OTILLRÄCKLIGA KRAV

Studie- och yrkesvägledningen omnämns ofta mycket kortfattat och utan tydliga målsättningar i styrdokument. Ibland hänvisas till handlingsplaner som tagits fram för flera år sedan, andra gånger lyfts enskilda projekt fram. Projekt som säkert är lovvärda, men de är också ett symptom på att arbetslivskunskap ses som en isolerad del i skolan och inte är något som genomsyrar hela utbildningen.

KOMMUNALA SKILLNADER

I Varberg, Uddevalla och Kungsbacka finns det tydliga lokala strategier och målsättningar för arbetet med SYV utöver de nationella riktlinjerna. I styrdokumenterna för Lerum, Lidköping, Trollhättan, Göteborg, Ale och Mölndal omnämns det lokala arbetet med SYV, men kortfattat och utan tydliga målsättningar. Alingsås, Kungälv och Härjedalen återger endast de nationella riktlinjerna eller omnämner bara arbetet med SYV på gymnasieskolan. Skövde, Falköping, Borås, Tjörn, Partille omnämner överhuvudtaget inte studie- och yrkesvägledningen i sina styrdokument. Inte heller efter kontakt med politiker och nämndsekreterare så har man i dessa kommuner presenterat ett gällande policydokument med krav och målsättningar för SYV.

VARBERG VISAR GOTT FÖREDÖME

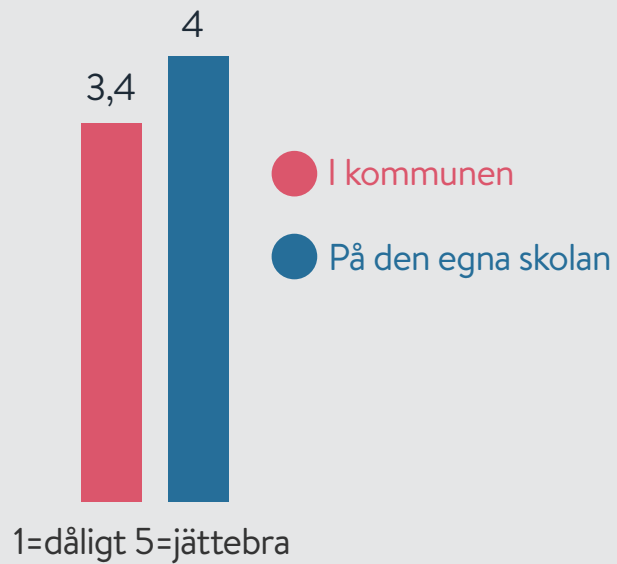
Varberg är tydligast i sina formuleringar. De uppvisar tydliga mål och strategier för att öka elevens möjlighet för snabbare väg till studier och yrkesliv. Genom modern arbetslivsorientering (MOA) som infördes 2014 systematiserar Varbergs kommun arbetet mellan skola och omvärld med målsättningen att utveckla elevernas valkompetens. Genom ett tätt samarbete med lokala arbetsplatser möter eleverna under sina nio år på grundskolan cirka 50 olika yrken. De får också kunskap och erfarenheter från arbetslivet som berör olika skolämnen. Kommunala näringslivsutvecklare tydliggör vilka yrken som det finns att välja på. Under året kommer Utbildningsnämnden i Varberg byta namn till Utbildnings- och arbetsmark-

nadsnämnden, vilket ytterligare integrerar ämnesområdena.

FÅ KRAV LEDER TILL NED- PRIORITERING

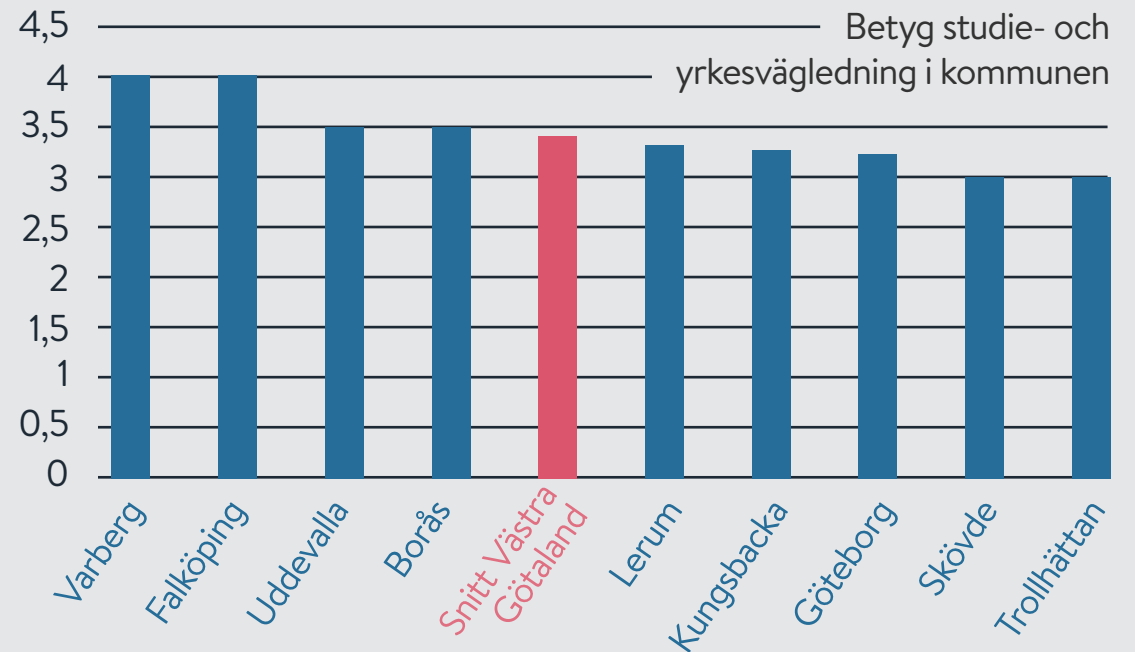
Sammanfattningsvis visar vår undersökning att studie- och yrkesvägledningen inte är en prioriterad fråga för västsvenska skolpolitiker. Kommunernas bristande kravställning är oroväckande och bidrar till att befästa den låga prioriteten för området i skolan. Avsaknad av styrning minskar incitamenten för att göra insatser på området och skapar ovisshet hos rektorerna inför deras ansvar och uppdrag.

HUR FUNGERAR STUDIE- OCH YRKES- VÄGLEDNINGEN PÅ DIN SKOLA?

GEOGRAFISKA SKILLNADER

(I kommuner där tre eller fler rektorer intervjuats)

ÄR NÖJDA MED STUDIE- OCH YRKESVÄGLEDARENS INSATSER

ANSER SIG HA FÅTT KOMPETENS-UTVECKLING ATT GÖRA SYV TILL HELA SKOLANS ANSVAR

ANSER ATT LÄRARNAS HAR RÄTT KOMPETENS FÖR ATT INTEGRERA SYV I UNDERVISNINGEN

3,7

FRISKOLA

4,7

KOMMUNAL
SKOLA

Så många kontakter uppskattas i
snitt eleverna ha med
arbetslivet per år
(studiebesök, prao o.s.v.)

SÅ FUNKAR SYV I VÄSTSVENSKA

BÄTTRE PÅ EGNA SKOLAN ÄN I KOMMUNEN

Rektorerna är överlag nöjda med hur studie- och yrkesvägledningen fungerar. Snittet är dock högre när de bedömer hur arbetet med SYV funkar på den egna skolan än i kommunen. Fristående skolor är aningen mer nöjda med hur studie- och yrkesvägledningen fungerar i kommunen jämfört med kommunala skolor. I Varberg och Falköping är rektorerna mest nöjda med studie- och yrkesvägledningen och i Skövde och Trollhättan är man minst nöjd.

NÖJDA MED STUDIE- OCH YRKESVÄGLEDARNA

En övervägande majoritet av rektorerna är nöjda med studie- och yrkesvägledarna och deras arbete. Samtidigt önskar de att

studie- och yrkesvägledaren hade möjlighet att lägga fler timmar på skolan och ser det som ett problem att de inte har möjlighet att själva anställa en studie- och yrkesvägledare på heltid.

ANTAL ARBETSLIVSKONTAKTER PER ÅR

För att få en uppfattning om hur ofta eleverna möter arbetslivet bad vi rektorerna att försöka uppskatta antalet kontakter på årsbasis. I genomsnitt kommer eleverna på högstadiet i kontakt med arbetslivet 4,4 gånger per år och då räknas studiebesök, prao och föreläsningar av yrkesverksamma personer. På kommunala skolor uppges eleverna komma i kontakt med näringslivet fler gånger än på privata skolor.

”

Jag vill få tydlig information från kommunen och Skolverket för att tydliggöra för lärarna att studie- och yrkesvägledningen inte är ett nytt moment i undervisningen utan snarare ingår i den”

rektor, Uddevalla

Det finns ett tydligt samband mellan de skolor som är nöjda med hur studie- och yrkesvägledningen fungerar hos dem och ett ökat antal arbetslivskontakter för eleverna.

ROLLFÖRDELNINGEN

6 av 10 rektorer anger att de har fått kompetensutveckling för att göra studie- och yrkesvägledningen till hela skolans ansvar. De övriga efterfrågar främst två saker för att lyckas bättre i sitt uppdrag; mer insyn i studie- och yrkesvägledarens arbete samt en tydligare kommunal plan för studie- och yrkesvägledningen.

7 av 10 tycker att lärarna har rätt kompetens för att integrera studie- och yrkesvägledningen i undervisningen. Många gör dock skillnad på kompetens för genomförande

och kännedom om uppdraget. Hälften tror därför att lärarna skulle vara betjänta av att få mer information om deras ansvar för att bli bättre på att integrera arbetslivskunskap i undervisningen. En av fyra anser att samarbetet mellan lärarna och studie- och yrkesvägledarna behöver bli bättre.

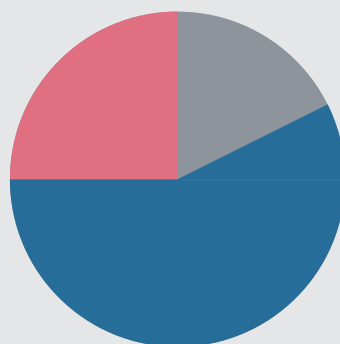
TVEKSAMHET INFÖR ÅTERINFÖRD OBLIGATORISK PRAO

Är du positiv/negativ till återinförd obligatorisk PRAO?

16st NEGATIVA

12st VARKEN ELLER

37st POSITIVA

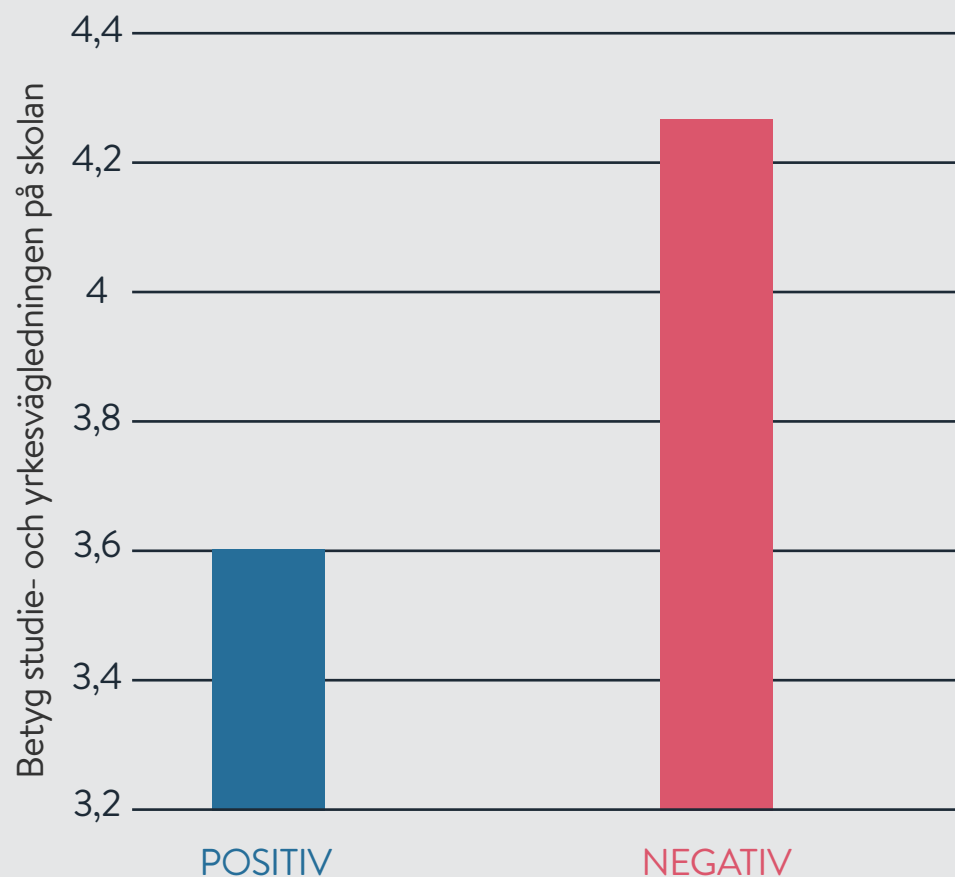
"Förslaget i sig är positivt, men jag undrar vem som ska lösa alla platser och det organisatoriska? Det krävs en organisation som löser detta."

rektor, Lerum

"Jag är positiv, men samtidigt beror det på arbetsmiljökraven, alltså vilket ansvar jag som rektor skulle ha. Vad är mitt ansvar när jag skickar ut dem på prao?"

rektor, Borås

DÄR SYV FUNGERAR EFTERFRÅGAS INTE PRAO

Är du positiv/negativ till återinförd obligatorisk PRAO?

”Det finns så mycket annat man kan göra än prao. En praktik är så nischad mot ett enda ställe, exempelvis en pizzeria. Där får du bara se hur den pizzerian ser ut, genom studiebesök eller ”speed-dejting” med olika yrkesgrupper får man som elev se fler yrken och jobb”

rektor, Göteborg

”Med rätt planering och hjälp att hitta prao-plats blir praoperioden givande för eleverna. Det underlättar gymnasievalet senare och så får eleverna första raden på cv:t och ibland möjligheter till sommarjobb”

rektor Skövde

OBLIGATORISK PRAO

TVEKSAMHET INFÖR PRAO

Den 1 juli 2018 återinförs tio dagars obligatorisk prao i högstadiet. Vår undersökning visar att många rektorer i Västsverige är tveksamma till reformen. Var fjärde är direkt negativ och nästan lika många är likgiltiga. Flera av de som i grunden är positiva till obligatorisk prao ser problem som behöver lösas för att praotiden ska falla väl ut för eleverna.

Rektorer som i högre utsträckning är nöjda med hur studie- och yrkesvägledningen fungerar på deras skola, tenderar att vara mer negativa till återinförd obligatorisk prao. Där SYV fungerar sämre är man mer positiv till reformen.

BAKOMLIGGANDE ORSAKER

De rektorer som är negativa upplever ofta att prao ger en snäv bild av arbetsmarknaden. De menar också att det är mycket arbete med att få fram praoplatser eftersom de konkurrerar med andra aktörer som Arbetsförmedlingen och gymnasieskolan om dem. Väl på arbetsplatsen befarar de att eleven, på grund av lagstiftning och kvalificerade arbetsuppgifter, blir mer av en observatör än någon som aktivt deltar i arbetsuppgifterna.

Det faktum att rektorerna bär ansvaret för arbetsmiljön på praoplatserna anser många också försvårar kvalitetssäkringen. Istället

lyfts speeddejting, fadderklasser och studiebesök fram som bra verktyg för att ge eleverna insyn i arbetsmarknaden.

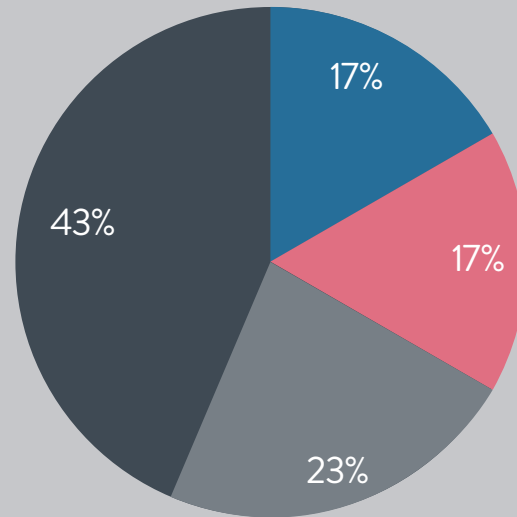
Andra rektorer ser praon som ett komplement till undervisningen och tycker det är positivt att eleverna får komma utanför skolans väggar. Många hade dock föredragit en obligatorisk vecka istället för två, som nu är fallet.

VIKTEN AV FÖRANKRING OCH UPPFÖLJNING

Åsikten att praon måste förankras i undervisningen och följas upp efteråt för att bli bra förenar rektorerna, oavsett hållning till

obligatorisk prao. Därför efterfrågas också mer tid och bättre ansvarsfördelning och organisering av kommunerna för uppdraget.

VAD SKULLE BEHÖVAS FÖR ATT UPPNÅ BÄTTRE STUDIE-
OCH YRKESVÄGLEDNING PÅ ER SKOLA?

- Tid
- Integrera arbetet med SYV till hela skolan ansvar
- Kontakt med näringslivet
- Långsiktig plan

”Studie- och yrkesvägledningen kan förbättras genom ett bättre och mer integrerat samarbete inom organisationen, med andra ord mellan skolan och studie- och yrkesvägledaren”

rektor, Kungsbacka

”Vi behöver jobba mer övergripande med näringslivet. Helt enkelt få ett bättre samarbete med näringslivet och få mer kontakt med olika företag. Vi håller på att ta kontakt med olika organisationer”

rektor, Lidköping

”Jag skulle behöva mer planeringsresurser för att kunna göra ett mer kvalitativt samarbete med näringslivet. Detta skulle man kunna få från exempelvis biträdande rektor eller syv om syv skulle kunna jobba mer på plats”

rektor Göteborg

SÅ KAN ARBETET FÖRBÄTTRAS

MER TID OCH LÅNGSIKTIGHET

Många rektorer medger att studie- och yrkesvägledningen ofta blir nedprioriterad på grund av att det saknas resurser och en tydlighet kring uppdraget.

För att studie- och yrkesvägledningen verkligen ska bli hela skolans ansvar anser sig rektorerna främst behöva mer tid. Tid för att skapa samverkan och tid för att öka insikten

om, och organiseringen av, uppdraget. De behöver också mer tid av studie- och yrkesvägledaren.

En stark önskan som många rektorer uttrycker är att få möjlighet att anställa en studie- och yrkesvägledare som jobbar heltid på skolan. Det skulle ge möjlighet till ett mer interagerat samarbete, enligt rektorerna.

En annan viktig del, som ofta får stryka på foten på grund av tidsbrist, är att skapa bättre kontakter med arbetslivet. Många efterfrågar en tydlig långsiktig plan för arbetet med studie- och yrkesvägledningen.

BEHOV EFTER UTGÅNGSLÄGE

De rektorer som har gett studie- och yrkesvägledningen högsta betyg på den egna skolan anger att bättre samverkan med

arbetslivet är den viktigaste faktorn för att prestera ännu bättre på området. På skolor som sätter ett lägre betyg önskar man istället ha en studie- och yrkesvägledare mer på plats samt ha en tydlig plan att följa.

SLUTSATSER

God kännedom om arbetsmarknaden är avgörande för att elever ska kunna göra välgrundade val inför framtiden. En väl fungerande studie- och yrkesvägledning som hela skolan tar ansvar för har potential

att stärka ungas studiemotivation, väcka intresse för olika typer av yrken och minska risken för felval. Vår undersökning visar att det finns ett antal områden där insatser skulle ge bäst effekt.

REKOMMENDATIONER TILL POLITIKER OCH SKOLLEDARE:

1. TYDLIGARE POLITISK STYRNING

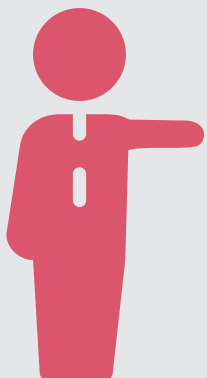
Studie- och yrkesvägledningen nedprioriteras eftersom den sällan värderas eller följs upp på ledningsnivå. Här behöver politikerna gå in och markera att den är viktig genom att sätta upp mål för kommunens arbete på området. De nationella målen är allt för generella och behöver konkretiseras och följas upp på lokal nivå.

2. INRÄTTA LÅNGSIKTIG PLAN

Utifrån de politiska målsättningarna bör en långsiktig plan arbetas fram för att skapa hållbara strukturer och tydlig ansvarsfördelning för hur studie- och yrkesvägledningen ska fungera på de enskilda skolorna. Det är viktigt för att bygga upp en gemensam förståelse för uppdraget och för att underlätta samarbetet mellan olika yrkesgrupper i skolan.

3. MER RESURSER TILL UPPDRAGET

För att lyckas med uppdraget att göra studie- och yrkesvägledningen till hela skolans ansvar så krävs mer resurser. Det handlar om att få ha studie- och yrkesvägledaren på plats mer på skolan, att tid ges till planering av samverkan mellan skola och arbetsliv och till ett mer gränsöverskridande arbete på skolan. Det är upp till politikern att besluta om mer resurser som frigör efterfrågad tid.

4. SE LÄRLING SOM RESURS FÖR PRAO

Många rektorer uttrycker en oro inför införandet av obligatorisk prao. Det är viktigt att kommunerna tar den oron på allvar och skapar en organisation för tillsättandet av praoplatser och strukturer för att säkerställa praoperiodens kvalitet. Med erfarenheter från initiativet Svensk Gymnasielärling uppmuntrar vi även möjligheten att engagera lärlingar som handledare för elever som gör prao där så är möjligt.

BILAGA

RIKTLINJER FÖR STUDIE- OCH YRKES- VÄGLEDNINGEN I NATIONELLA STYR- DOKUMENT

SKOLLAGEN:

- I skolförordningen [SKOLFS 2010:37] och [SKOLFS 2010:250] framgår det att samverkan ska ske med arbetslivet.

- Varje elev ska ha förutsättningar att göra välgrundade val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning. Detta förutsätter en nära samverkan med de gymnasiala utbildningar, arbetslivet samt närsamhället i övrigt.

- Varje elev ska ha inblick i närsamhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv och har kännedom om möjligheter till fortsatt utbildning i Sverige och i andra länder.

SKOLVERKETS ALLMÄNNA RÅD:

Rektorn bör:

- organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna får möjlighet att ställas

inför olika uppgifter i arbetslivet och möta företrädare för arbetslivet och utbildningsväsendet i syfte att ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper och erfarenheter inför kommande studie- och yrkesval,

- ha ett övergripande ansvar för att elevernas arbetslivskontakter bidrar till att deras studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund, samt

- planera för att varje elev i gymnasie-särskolan får det stöd han eller hon behöver i övergången till arbetslivet.

Lärare bör i undervisningen:

- ge eleverna möjlighet att utveckla en förståelse för hur kunskaper i ämnet kan ha betydelse i arbetslivet och på så sätt utgöra ett underlag för deras framtida studie- och yrkesval,

- utmana, problematisera och visa på

alternativ till traditionella föreställningar om kön, kulturell och social bakgrund som annars kan begränsa elevernas framtida studie- och yrkesval, samt

Lärare och studie- och yrkesvägledare bör:

- ge eleverna möjlighet att utveckla allsidiga kunskaper om hur arbetslivet fungerar.

- ge eleven möjlighet att utveckla sin förmåga att genomföra sina val av studier och yrken.

Studie- och yrkesvägledaren bör:

- bidra med sådana specialistkunskaper som kan ha betydelse för elevernas studie- och yrkesval.

LÄROPLANEN:

Av läroplanerna framgår att alla som arbetar i skolan ska verka för att utveckla kontakter med bl.a. arbetslivet samt andra verksamheter utanför skolan som kan berika skolan som en lärande miljö.

- Rektorn har ett särskilt ansvar för att utveckla samverkan med skolor och arbetslivet utanför skolan så att eleverna får konkreta erfarenheter av betydelse för deras val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

- Läraren ska bidra med underlag för varje elevs val av fortsatt utbildning och bl.a. medverka till att utveckla kontakter med organisationer, företag och andra som kan bidra till att berika skolans verksamhet och förankra den i det omgivande samhället.

- Studie- och yrkesvägledaren, eller den personal som fullgör motsvarande uppgifter, ska informera och vägleda eleverna inför den fortsatta utbildningen och yrkesinriktningen och särskilt uppmärksamma möjligheterna för elever med funktionsnedsättning, och vara till stöd för den övriga personalens studie- och yrkesorienterande insatser.

NÄRINGSLIVET, NI BEHÖVS OCKSÅ!

I den här undersökningen har vi fokuserat på rektorernas förhållning till studie- och yrkesvägledningen och vilka utmaningar och möjligheter de ser på området. Det måste vara skolans roll att driva och samordna arbetet med att öka kunskapen om arbetsmarknaden hos unga, men näringslivet behöver bli bättre på att ta sitt ansvar att visa upp de möjligheter som står till buds.

Västsvenska Handelskammaren uppmuntrar därför alla sina medlemsföretag att öka sitt engagemang med skolan och se det som en naturlig del i det långsiktiga kompetensförsörjningsarbetet.

TIPS!

Hur kan unga få bättre koll på var jobben finns? Vilka skolsamarbeten funkar bäst? Kom på våra seminarier.

[ALMEDALEN 2/7](#) »

[HANDELSKAMMAREN 20/9](#)

VÄSTSVENSKA
HANDELSKAMMAREN